

Píše Michael Špirit

(E*forum, 15. 06. 2016)

Konference věnovaná literárnímu kritikovi, redaktorovi a editorovi **Janu Lopatkovi** (1940–1993), kterou pořádala redakce časopisu pro literaturu a výtvarné umění Revolver Revue (ve spolupráci s Ústavem české literatury a komparatistiky FF UK), proběhla minulý týden (8. a 9. 6. 2016) v dělné atmosféře, v přívětivém podkroví Šporkova paláce a za značného zájmu nejen odborné a studentské veřejnosti.

Symposium zahájila šéfredaktorka Revolver Revue Terezie Pokorná. Pořádání konference zdůvodnila naléhavostí výzvy, kterou ztělesňuje jak Lopatkův criticismus, tak občanské angažmá, a neuspokojivým stavem poznání a pojmenování autorovy práce. Připomněla též jistou tematickou a noetickou souvislost s konferencí o I. M. Jirousovi, kterou časopis úspěšně zorganizoval v listopadu 2013. – První blok byl koncipován biograficko-empiricky. **Adam Drda** podal kritikův životopisný portrét, v němž zdůraznil dva momenty: tvůrčí průrvu let 1970–1976 a období po roce 1990, kdy Lopatka diagnostikoval „pozici nezvládnuté zrady“ u lidí, kteří byli zaskočeni existencí literárního disentu, neboť se sami domnívali, že v osmdesátých letech byli sami proti establishmentu v jakési opozici. **Jan Šulc** představil v chronologickém přehledu Lopatkovu práci vydavatelskou. Podrobněji se zastavil u projektů, které po listopadu 1989 tiskem nevyšly, a u kritikova podílu na profilu samizdatové Edice Expedice. – Jak se v debatě ukázalo, tento podíl, navzdory televizně dokumentaristickým a knižním zpracováním, zůstává nadále otevřeným tématem a vzhledem k vymírajícím pamětníkům a složitému procesu vybavování událostí u účastníků ještě žijících při tom zřejmě zůstane i do budoucna. – **Michal Kosák** zaměřil pozornost k Lopatkově vydavatelské práci na próze Z. M. Kuděje Ve dvou se to lépe táhne (1923–1924). V kritikově úpravě vyšla v roce 1971, je rasantní adaptací původního textu a současně se vzpírá čemukoli, co Jan Lopatka promýšlel nebo hodnotil jako obecnou otázku úpravy slovesného díla. **Jiří Brabec** pojednal o kritikově znepokojující inspiraci v literární struktuře šedesátých let a o společné práci na samizdatovém Slovníku českých spisovatelů (1978, 2. vyd. 1980, tiskem v Torontu 1982, v Praze 1991 jako Slovník zakázaných autorů). Impuls k ní vzešel od Jiřího Gruši, a protože právě jeho komunistická policie a justice stíhala za román Dotazník, vznikl Slovník českých spisovatelů při základní lexikografické a bibliografické skepsi Jiřího Brabce zejména z entusiasmu (básníka) Petra Kabeše a (literárního kritika) Jana Lopatky.

Příspěvky druhého a třetího bloku se soustředily především na Lopatkovy texty o literatuře. **Robert Krumphanzl** se zastavil u autorových prvních – a současně hned zobecňujících – úvah o literární kritice. „Čteme-li Lopatkovy texty diachronicky,

vystupují v něm návratné dílčí tematické řady jako procesy, jejichž spojujícím rysem je jednak prohlubování, jednak revize či opouštění vlastních východisek.“ Jako možný vznik pověsti o vztahu tzv. autenticity a Lopatkova myšlení nabídl referát předmluvu Václava Havla ke kritikovým Předpokladům tvorby (1978). **Paul Wilson** vyšel při svém projevu z vlastních deníkových poznámek ze sedmdesátých let, v nichž si mj. zaznamenal Lopatkovo líčení průběhu výslechů u StB. Kritikův způsob pak propojil s argumentovaností autorových literárních statí a studií. **Michael Špirit** obrátil pozornost k textům psaným po roce 1976 a ukázal v nich jednak obecně hodnotovou spřízněnost se Staigerovými Základními pojmy poetiky, jednak moment zmizení přímého soudu a jeho substituci stylistickými prostředky, jako jsou větné vsuvky, přístavky nebo vedlejší věty příslovečné účelové. **Marek Vajchr** představil Lopatkovy kritiky v kontextu literárního provozu šedesátých let a autorovo myšlení ovlivněné zbytky strukturalismu a literárněvědné fenomenologie. **Marie Langerová** připomněla kritikovu pozdnější esej Paralelita okraje a středu (1989), z níž vyšly literárněhistorické skici o literární skupině a Janu Hančovi, které naznačovaly, kam Lopatka na přelomu osmdesátých a devadesátých let směřoval. **Jan Pospíšil** konfrontoval Schillerovo pojetí krásna s Lopatkovými tezemi inspirovanými v polovině šedesátých let Vančurou a vyjádřenými např. v jedné z úvah v Tváři: „Je tedy nejvlastnější funkcí kritiky funkce komunikativní, jejím nejzazším cílem zapnout dílo do světa, ‚kauzalizovat‘ je, zbavit monstróznosti. Protože umění je samo o sobě obłudnou záležitostí, tvorba je zruďná, ať se nám v některých momentech zdá sebečistší“ (1964). **Terezie Pokorná** se věnovala kritikovu působení v období po roce 1989. Vedle psaných textů zdůraznila Lopatkovu činnost osvětovou, organizační a redakční. V autorových projevech upozornila na neiluzivní obraz české společnosti počátku devadesátých let a odhad tzv. kulturního vývoje. – První den jednání uzavřel **Petr Kotyk**, který z mnoha videozáznamů, pořizovaných od počátku devadesátých let v rámci Projektu Authentic, vybral záběry s Janem Lopatkou a sestříhal z nich cca dvacetiminutový dokument. Jeho koláž besed, vernisáží a rozhovorů taktovoval prostříhaný dvojí hudební doprovod: Svatopluka Karáska při uvedení Předpokladů tvorby na jaře 1991 a Jima Čerta po vydání Událostí Jana Hanče na podzim téhož roku.

Čtvrtý blok otevřela **Marie Smějsíková**. Posluchače provedla básněmi Nadi Plíškové, Zbyňka Hejdy, Andreje Stankoviče, prózami Egona Bondyho (Invalidní sourozenci a Pravdivé příšerné příběhy pro Lopatkovic holky) a eseji Ivana M. Jirouse. Na tomto vzorku zprostředkovala různé obrazy Jana Lopatky v uměleckém literárním díle. **Petr Blažek** zjistil v Archivu bezpečnostních složek, že spis tajné policie, vedený na Jana Lopatku, byl v roce 1989 skartován. Způsob, jakým StB literárního kritika (a signatáře Charty 77) sledovala, rekonstruoval především z dokumentů, které se zachovaly o jiných osobách. **Eva Vrabcová** se zabývala pojetím Jana Lopatky v základních literárněvědných příručkách (Slovník českých spisovatelů po roce 1945, Dějiny české literatury 1945–1989, Panorama české literatury, V souřadnicích volnosti). Zjistila, že stereotypní, významově vyprázdněné charakteristiky jsou jednak téměř shodné, jednak kritikovo dílo nevystihují ani zjednodušeně. **Veronika Tuckerová** prezentovala několik fotografií, mj. z rodinného archivu. Strukturovala je dle vybraných témat prvního dne sympozia (outsider-solitér, veselí, paralelita). Mezi snímky vynikl záběr

„sledování naopak“, který zachycoval pohled zpoza okenní záclony na venku stojící policejní Tatru 603, která odvážela Jana Lopatku z dovolenkového pobytu v šumavském Zdíkově na výslech do Prahy. Kritik stačil před nástupem instruovat své cca desetileté dcery, aby estébácký vůz zvěčnily dětským fotoaparátem (který dostaly dárkem od Egona Bondyho).

V posledním úseku konference vystoupil **Bohumil Doležal** s příspěvkem o Lopatkově čtení různých verzí Hrabalových textů. Demonstroval na něm (a na ohlasu, jež zveřejnění původní podoby jedné spisovatelovy básně z počátku padesátých let vyvolalo) představy panující o „krásné“ literatuře mezi nakladatelskými pracovníky relativně svobodné druhé poloviny šedesátých let. **Miroslav Vodrážka** se zamyslel nad Lopatkovým vědomým odmlčením v první polovině sedmdesátých let jako nad projevem kontrakultury, který byl radikálně odlišný od pozdních let osmdesátých, kdy se povědomí o hranicích establishmentu povážlivě rozostřovalo. **Miroslav Petříček** se v úvaze o způsobu kritického čtení uměleckého díla zastal pojmu „autenticita“ v jeho věcném významu (tedy vně nemyslivého traktování domácí literární pavědou). Vedle Lopatkova absorbování orientujících podnětů upozornil také na důležitost toho, že vlivům byl kritik s to odolávat. – V závěrečné debatě byl mj. citován passus z komentáře o Havlových Dopisech Olze: „V šedesátých letech jsem si přečetl úryvek Landsbergovy knihy, otištěný v Tváři pod názvem ‚Býčí zápas jako šifra lidské existence‘. Dodneška na to rád vzpomínám, abych to řekl co nejpřesněji.“ Poukaz na druhou větu citátu jako na osobité zpracování podnětu celou konferenci aforisticky uzavřel.

www.ipsl.cz